

Dværgterne *Sternula albifrons*

Little tern

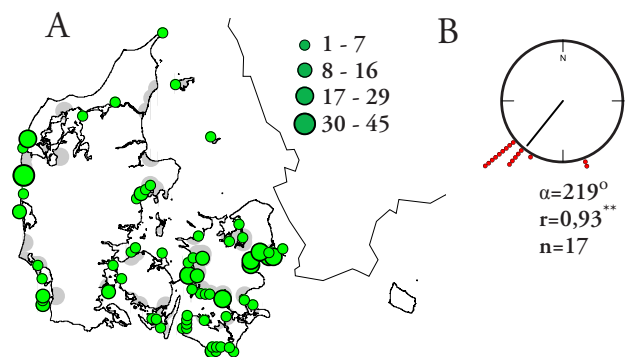
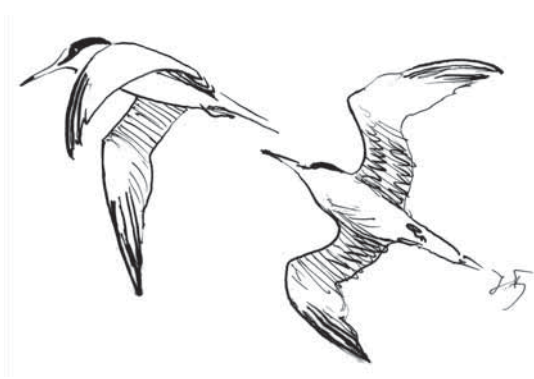

Fig. 2. A) Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt og artens danske ynglebredelse (1993-96). Ringing sites for birds later recovered and breeding distribution (1993-96). B) Retning af direkte efterårstræk (jul-dec, >100 km). Direction of direct autumn migration (Jul-Dec, >100 km).

Europas mindste terneart, dværgterner, yngler fra Irland og østover til det centrale Asien (Cramp 1985). Arten findes desuden i Afrika, Østasien og Australien (del Hoyo m.fl. 1996). I Europa er ynglebredelsen relativt spredt med bestande fra Sydkandinavien og Finland i nord til Middelhavet i syd. De største europæiske ynglebestande findes i Italien, Spanien, Ukraine og på De Britiske Øer. I Danmark yngler dværgterner spredt og fåtalligt i kolonier ved kystlokaliteter over det meste af landet samt sjældent ved større, lavvandede søer med maritimt

præg i indlandet. Den danske bestand er i perioden 1998-2003 anslået til gennemsnitligt 410 ynglepar, og vurderes nu, efter kraftig nedgang, at være relativt stabil (Grell m.fl. 2004).

De europæiske dværgterner er trækfugle og overvintrer langs Vestafrikas kyst fra Mauritien til Ghana.

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark er der ringmærket i alt 5.355 dværgterner, alle i perioden fra 1922 til 2002. Fuglene er mærket af hhv. Zoologisk Museum (4.418, heraf 1.550

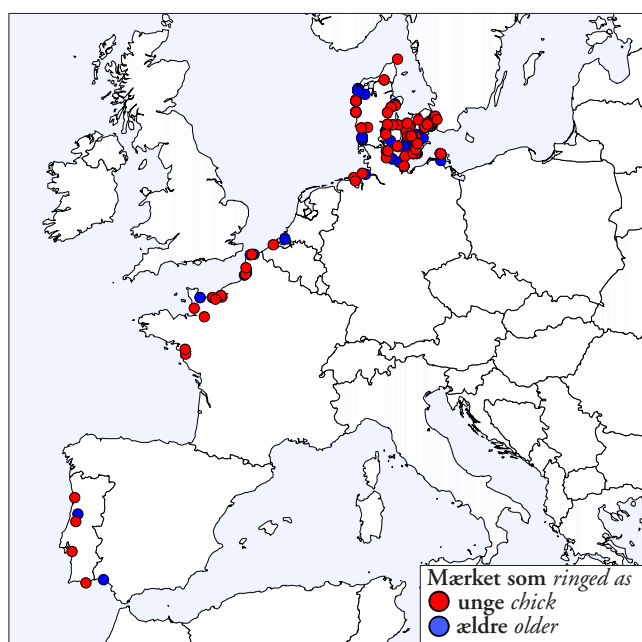

Fig. 1. Samtlige genfund af dværgterne ringmærket i Danmark (n=576). All recoveries of little tern ringed in Denmark (n=576).

Fakta Facts

Mærkninger Birds ringed 5.355

Genmeldinger Recoveries

Antal genmeldinger No. of recoveries 576

-heraf uden for Danmark Recovered abroad 71 (12%)

Antal fugle No. of individuals 427

-heraf mærket som unger Ringed as chicks 104 (24%)

Genmeldingsandel Proportion recovered 8,0%

Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark 62

Ringed abroad and recovered in Denmark

Ekstremer Extremes

Højeste alder Oldest bird 23 år 3 mdr.

Længste afstand Longest dist. Portugal Portugal 2.503 km

Nordligst Northernmost Danmark Denmark (57° 45'N)

Sydligst Southernmost Portugal Portugal (37° 01'N)

Østligst Easternmost Tyskland Germany (13° 09'E)

Vestligst Westernmost Portugal Portugal (08° 47'W)

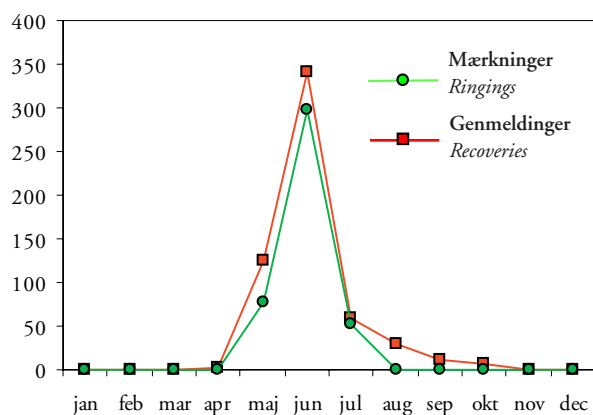

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af dværghterne. Month of ringing and recovery for recovered little tern.

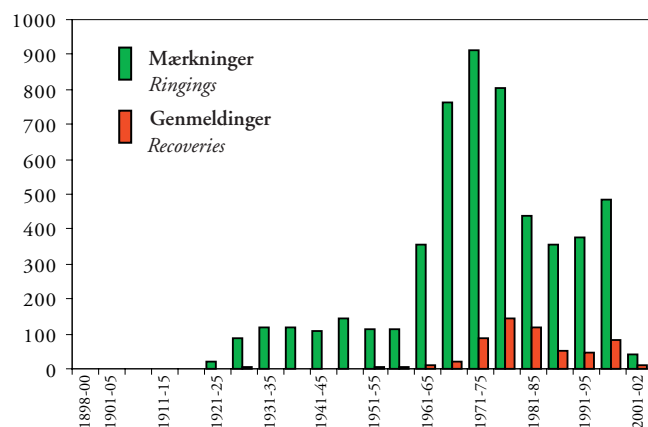

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for dværghterne ringmærket i Danmark. Ringing and recovery year of little tern ringed in Denmark.

voksne ynglefugle), Dansk Ornithologisk Central (916, heraf 23 voksne ynglefugle), Roskildefjordens Ringmærkningsstation (18 unger), Odense Ringmærkestation (2 unger) og Vildtbiologisk Station, Kalø (1 unge). Som et kuriosum er der i Danmark yderligere mærket 64 dværghterne med tyske ringe dels på den dengang tyske ø Jordsand i Vadehavet (1911-1913) og dels på Skagen Nordstrand i 1943 og 1945 ifm. besættelsen. Der foreligger ingen genmeldinger af disse tyskmærkede fugle (U.M. Berthelsen pers. medd.), som heller ikke er medtalt i det her behandlede materiale. Flest fugle er mærket i sidste halvdel af 1960'erne og i 1970'erne (fig. 4), primært af Ternegruppen (Mardal 1974).

Der foreligger i alt 576 genmeldinger af 427 forskellige fugle, hvilket primært skyldes, at mange af fuglene er aflæst flere gange som ynglefugle i forskellige år og/eller på forskellige lokaliteter. De genmeldte

fugle er alle mærket i ynglekolonierne fra 7. maj til 27. juli (fig. 3), heraf 24% som ikke-flyvefærdige unger og resten som voksne ynglefugle fanget i fælder. Den danske ynglebstand er godt repræsenteret i materialet (fig. 2A). I Danmark foreligger ydermere i alt 77 genfund af 62 forskellige dværghterne ringmærket i udlandet (fig. 7).

Ynglespredning, træk og overvintring

Danmark ligger centralt placeret i forhold til den nord-europæiske ynglebstand af dværghterne, hvilket tydeligt afspejles i en betydelig udveksling af ynglefugle med kolonier i vores nabolande, fortrinsvis Tyskland og Sverige.

Dværghterne bliver tidligst ynglemodne som 2-årige (3. kalenderår) (Behmann 1970), hvorfor voksne ynglefugle aldersbestemmes som mindst 2-årige. De fleste ikke-kønsmodne dværghterne formodes at til-

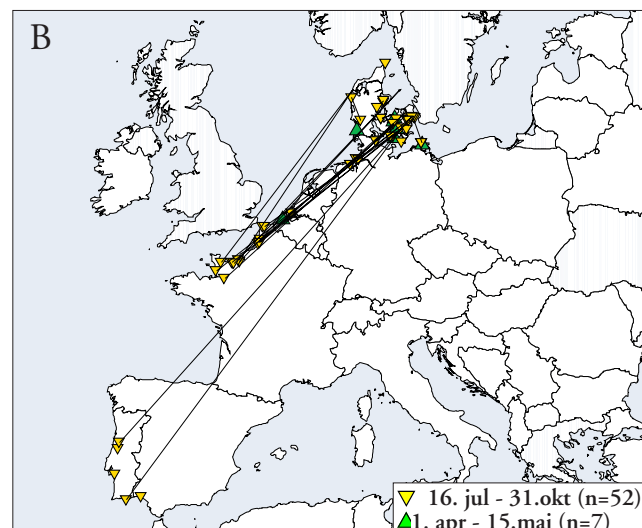
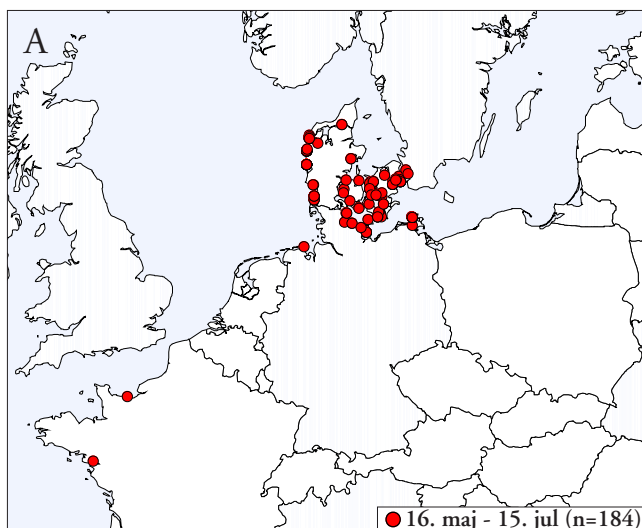

Fig. 5. Genmeldinger fra A) yngletiden og B) efterårs- og forårsperioden af dværghterne ringmærket i Danmark. Linjer angiver direkte efterårstræk. Recoveries during A) the breeding season or B) during autumn- and spring of little tern ringed in Denmark. Lines indicate direct autumn migration.

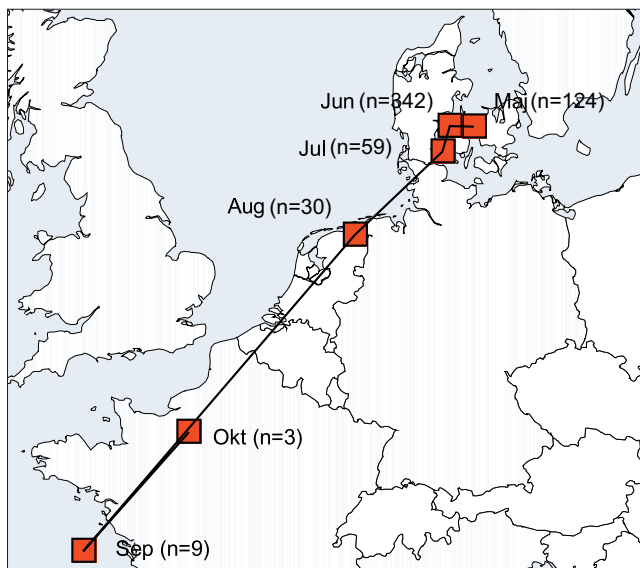

Fig. 6. Månedlige gennemsnitspositioner for dværterne ringmærket i Danmark. *Monthly mean positions for little tern ringed in Denmark.*

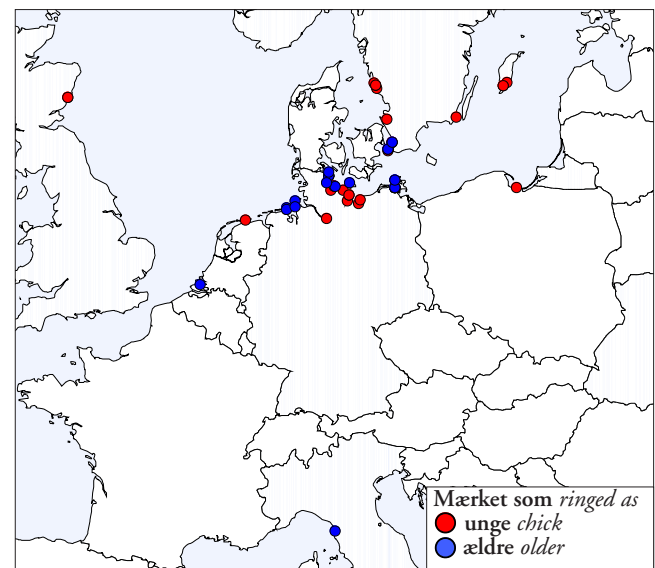

Fig. 7. Mærkningslokaliteter for dværterne ringmærket i udlandet og genmeldt i Danmark (n=62). *Ringed sites for little tern ringed abroad and recovered in Denmark (n=62).*

bringe første sommer i vinterkvarteret (Cramp 1985). Kun én af de danskmærkede unger er genmeldt som ét-årig. Fuglen blev fundet død i Danmark 2. august året efter mærkningen.

Af de danskmærkede dværterneunger er i alt kun 60 (1,6%) senere aflæst som ynglefugle, heraf 6 som to-årige, førstegangsynglende fugle i hhv. Danmark (4) og Nordtyskland (2). Gennemsnitlig alder ved første yngleaflysning var 5,5 år (U.M. Berthelsen pers. medd.). 16% af de genmeldte fugle er genfundet på mærkningslokaliteten, medens 8% er fundet 2-10 km fra kolonien, 48% mellem 11 og 100 km og 28% mere end 100 km fra kolonien. Den gennemsnitlige spredningsafstand for danske unger er 74 km. 13 (22%) af ungerne er flyttet til udenlandske kolonier i hhv. Nordtyskland (12) og Skåne (1). Længste dokumenterede spredningsafstand for danskmærkede unger er fra Stenholm i Limfjorden til Hiddensee ved Rügen (350 km).

I alt er 28 udenlandsk ringmærkede unger, udklækket i hhv. Sverige (9), Polen (1), Nordtyskland (15), Holland (1) og Skotland (2), aflæst som ynglefugle i Danmark. Gennemsnitlig alder ved første yngleaflysning var for disse fugle 5,2 år. Længste dokumenterede spredningsafstande var fra Skotland til hhv. Agger Tange (660 km) og Følle Sand nord for Århus (800 km).

Den tilflyttede hollandske fugl blev mærket som unge på Engelsmanplaat i det hollandske Vadehav i 1979 og aflæst som ynglende ved Bøvling Klit 1986, 1987, 1988, 1993 og 2000 – altså sidst i en alder af 21 år.

I 428 tilfælde er danskmærkede voksne ynglefugle aflæst ynglende i efterfølgende år. Ynglefuglens udprægede lokalitets-trofasthed ses tydeligt af, at 59% er genfundet på den tidligere ynglelokalitet, medens 19% havde flyttet sig 2-10 km, 19% 11-100 km og kun 4% mere end 100 km. Den gennemsnitlige flytningsafstand for de voksne ynglefugle er kun 13 km, altså markant mindre end ungerens spredningsafstand (U.M. Berthelsen pers. medd.).

Selvom voksne dværternes således normalt fastholder tilknytningen til samme ynglelokalitet, eller i det mindste til samme lokalområde, indeholder materialet også flytninger på kryds og tværs af Danmark, f.eks. Århus Havn–Vestsjælland (105 km), Køge Bugt–Sydlolland (105 km) og 4 tilfælde af flytninger fra kolonierne på Rømø og Fanø op langs Vestkysten til Bøvling Klit og Agger Tange (105-155 km). Ni af de voksne ynglefugle er flyttet til kolonier langs den tyske Østersøkyst, medens 21 udenlandske ynglefugle, mærket i hhv. Tyskland (18) og Sverige (3), er flyttet til Danmark. Længste dokumenterede flytning er fra Enø til Bøvling Klit (265 km).

Særligt bemærkelsesværdig er en danskmærket unge fra Enø mærket i 1969, der i 1972 blev aflæst ynglende på Oldeog i det tyske Vadehav (285 km) og allerede året efter blev konstateret hjemvendt som ynglefugl på Storeholm i Det sydfynske Øhav (210 km).

Endelig foreligger der fire ynglegenfund i Danmark af fugle, der som voksne er mærket på trækket i udlandet, heraf to på øer i det tyske Vadehav 17. maj og 26. juli, én i det sydlige Holland 17. august samt én ved

Pisa i Italien 26. maj. I alle fire tilfælde er det nærliggende at antage, at der er tale om oprindeligt danske ynglefugle, som er blevet fanget og ringmærket på trækket (fig. 7).

De sjældent forekommende ynglekolonier ved søer i indlandet (Tissø og Tystrup Sø på Sjælland) udgør ikke isolerede bestande, men står i nær kontakt med især de nærliggende kystkolonier. Også en tyskmærket dværgterne er aflæst ynglende ved Tissø.

Dværgterner kan højst opfostre et kuld unger inden for samme ynglesæson, men ringmærkningsmaterialet indeholder adskillige tilfælde af omlægninger efter at første kuld er gået tabt af den ene eller anden årsag (U.M. Berthelsen pers. medd.). Af i alt 31 omlagte kuld blev 55 % konstateret på samme lokalitet, 19 % inden for 3 km og 26 % mere end 9 km fra den oprindelige ynglelokalitet. Længste dokumenterede afstand er to fugle, som i hhv. 1981 og 1988 mistede deres 1. kuld på lokaliteter i Køge Bugt og derpå inden for samme ynglesæson flyttede til Hiddensee ved Rügen (115 km).

Ligesom de andre ternearter strejfer dværgterne typisk rundt efter endt ynglesæson enten alene, hvis yngleforsøget er mislykkedes, eller sammen med deres udflyjende unger (U.M. Berthelsen pers. medd.). Allerede i juli er en dansk dværgterne, mærket som ynglefugl samme år, genmeldt fra den tyske Vadehavskyst og fire andre er fundet i Frankrig (fig. 5B). Mellem 27. juli og midt i august er 5 svenske fugle genmeldt på trækket i Danmark. Fra Danmark trækker fuglene mod sydvest (fig. 2B) langs Europas vestkyst, og det egentlige træk indledes i august, hvor 43 % af dværgterne er genfundet syd for Danmark: fra de tyske Østersø- (1) og Vadehavskyster (2) over det sydlige Holland (1) ned langs Nordfrankrigs kyst til og med Bretagne (8) samt i Sydspanien (1) (fig. 5B). Sidsnævnte blev aflæst allerede 9. august, men da fuglen blev ringmærket to år forinden, er det uvist hvor den havde ynglet. Fra august og frem er gennemsnitspositionen syd for Danmark (fig. 6), og i september er alle genfund syd for Danmark, nemlig fra Frankrig (8) eller Portugal (4).

Der foreligger ingen genfund af danske dværgterner fra november til midt i april og dermed heller ikke fra det egentlige vinterkvarter. I det hele taget er der meget få vintergenfund af vesteuropæiske dværgterner, som overvintrer langs Vestafrikas kyst. De sydligste genfund er hhv. en fransk og en italiensk fugl fra Elfenbenskysten samt en svensk fugl fra Ghana (U.M. Berthelsen pers. medd.).

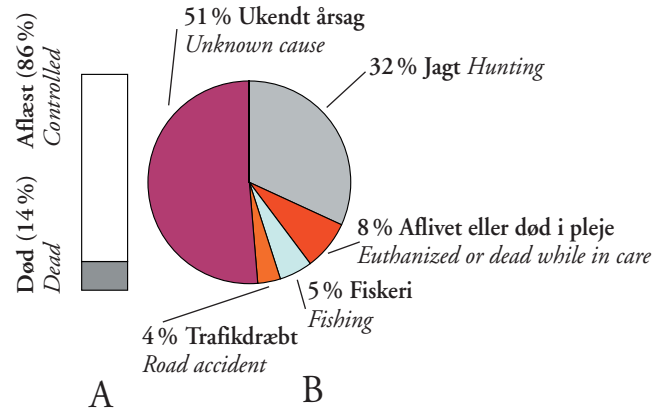

Fig. 8. A) Genmeldingsårsager (n=576) og B) dødsårsager (n=78) for dværgterne ringmærket i Danmark. A) Cause of recovery (n=576) and B) cause of death (n=78) for little tern ringed in Denmark.

Forårstrækket foregår i april-maj (Cramp 1985). Der foreligger dog uhyre få genfund fra forårsperioden, hvilket vurderes at skyldes, at returtrækket mod ynglepladserne foregår meget hurtigt (Nadler 1976). De eneste genmeldinger fra forårsperioden af dansk-mærkede fugle er en aflæsning i Belgien 21. april 2001 og et dødfund på Rømø 25. april 1996 (fig. 5B).

Genmeldings- og dødsårsager

Hele 86 % af genmeldingerne er aflæsninger af levende fugle. Langt de fleste er foretaget i ynglekolonier i Danmark (459), Tyskland (33) og Sverige (1), mens kun fem fugle er aflæst i træktiden i hhv. Danmark, Holland, Belgien, Frankrig og Spanien. Jagt er den primære kendte dødsårsag blandt de indrapporterede fugle. Fra Danmark er der indrapporteret 11 skudte dværgterner (plus fire med udenlandske ringe) – senest i 1998, hvor to voksne fugle blev fundet skudt i ynglekolonien i Hvide Sande. Uden for Danmark er dansk-mærkede dværgterner skudt i Tyskland (1), Frankrig (7) og Portugal (6).

Ud over de egentlige genfund er i alt 43 ringmærkede unger fundet døde på mærkningslokaliteten før de opnåede flyvedygtig alder. Den overvejende del af disse unger er døde af naturlige, typisk vejrmæssige årsager (kulde, nedbør, tilsanding, oversvømmelse o. lign.), medens dødsårsagen for resten fordeler sig således: naturlig prædation af hhv. ræv (2), rørhøg (1) og sølvmåge (1), trådt ihjel af mennesker (8) eller kreaturer (4), kørt over af bil (1) eller død af sprøjtegift (1).

Genmeldingsmaterialet illustrerer meget tydeligt, at første leveår, også efter opnået flyvefærdighed, vedbliver at være en kritisk fase for de unge, endnu uerfarne fugle, der står over for deres første træk mod vinter-

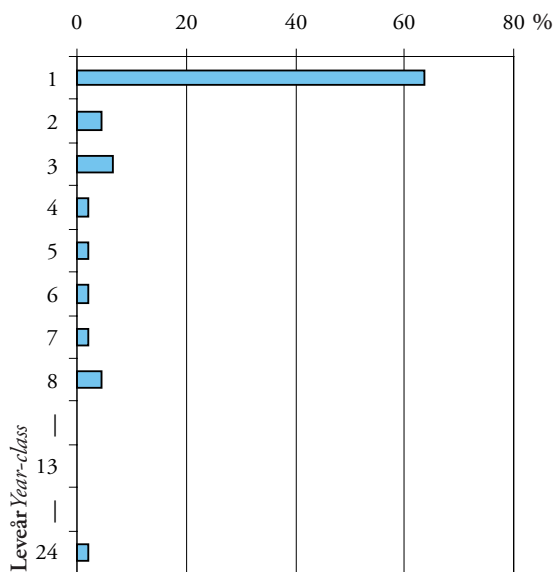

Fig. 9. Aldersfordeling af dværgterne mærket som unger og genmeldt som døde efter opnået flyvefærdighed (n=43). Distribution on year-class of little tern ringed as chicks and recovered as dead after having fledged (n=43).

kvartret. 63 % af de genmeldte dværgterner, der blev ringmærket som unger og opnåede at blive flyvefærdige, er således døde i løbet af det første leveår (fig. 9). Den gennemsnitlige alder for samtlige 521 aflæste, dansk- og udenlandskmærkede ynglefugle i Danmark (inkl. første aflæsning af fugle mærket som unger) er mindst 5,8 år, og de tre ældste dokumenterede ynglefugle i Danmark var ved deres sidste aflæsning hhv. 19, 20+ og 21 år (U.M. Berthelsen pers. medd.).

Den ældste dværgterner i det danske ringmærkningsmateriale blev mærket som unge på Dueholm i Nakskov Fjord 5. juli 1970 og skudt i Portugal 24. oktober 1993, dvs. i en alder af 23 år og 3 mdr. Af 3.141 genmeldte nordeuropæiske dværgterner er 22 (0,7 %) påvist at være blevet mindst 20 år gamle, og 20 af disse blev endda aflæst som ynglefugle og er altså blevet endnu ældre (U.M. Berthelsen pers. medd.).

Den hidtil ældste dværgterner i Europa blev fanget som ynglefugl i Slesvig-Holsten i en alder af 23 år og 11 mdr. Fuglen, der var en han, blev for øvrigt aflæst som ynglefugl på samme lokalitet i 15 forskellige år og skiftede i løbet af de sidste 15 år kun mage én gang (U.M. Berthelsen pers. medd.).

English summary

In Denmark the little tern is a rather rare breeding bird with scattered breeding colonies at many coastal sites and a few inland lakes. The population size is estimated at 410 breeding pairs.

The first little tern was ringed in 1922, with the majority ringed in the late 1960s and the '70s. The recovered birds were ringed in the colonies from 7 May to 27 July, 24 % as chicks.

The first little terns have been recovered abroad in July, one in the German Wadden Sea and four in France. Most birds migrate in August, and at this time 43 % of the recoveries are from abroad, with the mean position south of Denmark. In August birds have been recovered from the Baltic Sea to southern Spain. In September all birds are recovered from France and Portugal. No Danish birds have been recovered between November and mid-April. Only very few birds have been recovered in spring: one in Belgium on 21 April and one on Rømø on 25 April. Little terns ringed as chicks in Denmark have been recovered as breeding birds in Denmark, north Germany and Sweden. The mean distance between place of birth and breeding site was 74 km. Birds ringed as chicks in Sweden (9), Poland (1), north Germany (15), the Netherlands (1) and Scotland (2) have been found breeding in Denmark.

Adult birds often return to the same breeding site: 59 % returned to the same site, 19 % moved 2–10 km, 19 % 11–110 km and 4 % more than 100 km. Although most little terns return to their breeding colony, there are several examples of exchange between the different Danish colonies or with colonies in Germany and Sweden.